כְּאִיפּוּרוֹ – שיעור החזרה הוא כשיעור איסור אכילתו משום חמץ או משום בשר קודש שיצא מחוץ לירושלים, **מָה אִיפּוּרוֹ בְּכַזַּיִת אַף חֲזָרָתוֹ בְּכַזַּיִת** – כשם שאיסוריהם הוא בכזית, כך תיקנו חכמים שיהא שיעור זה חשוב לענין חזרה.

שנינו במשנתנו שלש מחלוקות בשיעור החזרה לגבי חמץ ובשר הקודש. הגמרא מביאה עתה דעה רביעית: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, זֶה וָזֶה** – שיעור חמץ ובשר הקודש לענין חזרה, הוא **כַּשָּׁתִּי בֵּיצִים**, אבל על פחות מכך, אינו צריך לחזור. **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.**

מכיון שעסקה הגמרא בירושלים, והתבאר מה דינו של היוצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש, מביאה עתה הגמרא כמה דרשות של פסוקים בספר זכריה, שבתוכם מוזכר שהקדוש ברוך הוא עתיד להרחיב את גבולותיה של ירושלים: נאמר בנבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ו), 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא – ביום בוא גוג על ירושלים, **לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן**'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה 'יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, זֶה אוֹר החמה שֶׁנִּקַּר בָּעוֹלָם חֲזָה, כשהיא מאירה בגבורתה ואורה** גדול, **וְקָפוּי** – ויהיה קל **לָעוֹלָם הַבָּא**, משום שיהיה בו אור גדול יותר, וכוונת הפסוק לומר, שביום בוא גוג על ירושלים, לא יהיה אור גדול אור חמה שיקר בעולם הזה, אלא יהיה אור גדול יותר.

מבארת הגמרא ביאור אחר: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, 'יקרות וקפאון', **אֵלּוּ הלכות נְגָעִים וְאָהֳלוֹת** החמורות, **שֶׁיְּקָרִין** – שמנועים הֵן מבני האדם מחמת קושיים **בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְקָפוּיִין** – וקלים ומצויים הֵן לכל **לָעוֹלָם הַבָּא.**

מבארת הגמרא ביאור נוסף: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, 'יקרות וקפאון', **אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם** עשירים, ואינם טובים למקום, **שֶׁיְּקָרִין** וחשובים הֵן **בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְקָפוּיִין הֵן לָעוֹלָם הַבָּא.**

מביאה הגמרא סיוע לדברי רבי יהושע בן לוי: **כִּי הָא** – כאותו מעשה **דְּרַב** יוֹסֵף **בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי חָלַשׁ וְאִיתְנַגִּיד** – חלה ופרחה רוחו, **כִּי חֲדַר** – כאשר חזר והתעורר, **אָמַר לֵיהּ אֲבוּהּ** – שאל אותו רבי יהושע בן לוי אביו, **מַאי חָזִית** – מה ראית בעולם העליון כשפרחה נשמתך, **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו רב יוסף בנו, **עוֹלָם חָפוּךְ רָאִיתִי, עֶלְיוֹנִים** – החשובים בעולם הזה מחמת עושרם, היו שם **לְמַטָּה, וְתַחְתּוֹנִים** – והעניים שהם שפלים בינינו, ראיתים שם **לְמַעְלָה. אָמַר לוֹ** רבי יהושע בן לוי, **בְּנִי, עוֹלָם בָּרוּר רָאִיתָ** – מה שראית שם, הוא האמת.

שאל אותו רבי יהושע בן לוי: **וְאֲנַן הֵיכִי חָתֵם** – ואנו, תלמידי החכמים, כיצד חשיבותנו שם. השיב לו רב יוסף בנו: **כִּי הֵיכִי דְּאִיתְּנְהוּ אֲנַן חָכָא** – כשם שאנו חשובים ונכבדים כאן, **חָכִי אִיתְּנִין חָתֵם** – כך אנו חשובים ונכבדים שם.

רב יוסף מוסיף שמועות נוספות ששמע בשפרחה רוחו: **וְשָׁמַעְתְּ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שם, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ** – שגרס בעל פה את תלמודו, כי נפטר מהעולם הזה ותלמודו עמו.

וְשָׁמַעְתְּ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שם, חֲרוּגֵי מַלְכוּת – אלו שנהרגו על ידי המלכות על קידוש השם, **אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד בִּמְחִיצָתָן.** דנה הגמרא: **(ומאן) [מַאן] נִינְהוּ** – מי הם אותם הרוגי מלכות שמעלתם גדולה כל כך, שנאמר עליהם שאין אדם יכול לעמוד במחיצתם. **אִילֵימָא** – אם נאמר שהכוונה **לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵירָיו** מעשרת הרוגי מלכות, שנהרגו על קידוש השם, וכי מעלתם היא רק **מִשּׁוּם חֲרוּגֵי מַלְכוּת וְתוּ לֹא** – ואין בהם עוד מעלה אחרת, הרי הם היו צדיקים ובעלי מעשים טובים. **אֶלָּא** הכוונה היא **לְהָרוּגֵי לוּד** – לולינוס ופפוס, אחים שנהרגו על ידי טוריינוס הרשע בלוד. שנמצאה בת מלך הרוגה, ולא נודע מי הרגה, ומחמת כן נגזרה גזירה להשמיד את כלל ישראל, ועמדו האחים הללו וקיבלו על עצמם את הריגתה, והרגום.

חוזרת הגמרא לבאר את הפסוקים שנאמרו בהמשך נבואת זכריה: נאמר בהמשך נבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ב), 'בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ לַה', וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה 'מְצִלּוֹת הַסּוּס'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם** – להרחיב את העיר ירושלים, **עַד שעה שֶׁהַסּוּס רָץ וּמַצִּיל** – כשיעור מרוצת הסוס מחצית היום, שבזמן זה החמה עומדת באמצע הרקיע, וצל הסוס תחתיו. כלומר, לעתיד לבוא ירחיב הקדוש ברוך הוא את ירושלים מחומות העיר וחוצה לה, עד מקום שבו מגיע סוס במרוצתו בחצות היום.

מביאה הגמרא ביאור אחר: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר**, כוונת הפסוק היא שלעתיד לבוא **כָּל מְצִילוֹת** – פעמונים **שֶׁתּוֹלִין לַסּוּס בֵּין עֵינָיו** לנוי ולקשקש, **יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'** – ינדבו אותם ישראל למקדש.

מביאה הגמרא ביאור נוסף: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, כוונת הפסוק היא שלעתיד לבוא **כָּל בֵּיתָא שֶׁבּוּזְוִין יִשְׂרָאֵל** ביום אחד **עַד שָׁעָה שֶׁהַסּוּס רָץ וּמַצִּיל** – עד חצות היום, שאז צל הסוס תחתיו, **יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'** – ביאום ישראל נדבה למקדש.

הגמרא מקשה על דברי רבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר. מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר** – הפסוק מובן לפי מי שסובר שפירושו **כָּל בֵּיתָא שֶׁבָּזוּז** – שבוזזים **יִשְׂרָאֵל, חַיְינוּ דִּכְתִיב** – לכך נאמר (שם) בהמשך הפסוק, **'וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ'**, כלומר, שגם הסירים להוצאת הדשן, ולבישול הזבחים יהיו מכסף ומזהב כמו המזרקים, משום שתהיה ביזה גדולה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּהָנְךְ תַּרְתֵּי** – אבל לרבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר שפירשו את הפסוק בשני האופנים האחרים, **מַאי** – מה הכוונה בהמשך הפסוק **'וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה'** כמזרקים לפני המזבח'. מתרצת הגמרא: **מַילְתָא אַחֲרִיתִי קָאָמַר** – אין זה קשור לתחילת הפסוק, אלא הרי זו בשורה חדשה, **דְּמַתְעֲתְרֵי** – שיתעשרו **יִשְׂרָאֵל, וּמִתְנַדְּבֵי וּמַיְיתֵי** – ויתנדבו ויביאו כסף וזהב רב למקדש, ויעשו גם הסירים מכסף וזהב כמו המזרקים.

מקשה הגמרא קושיא נוספת: **בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר** – הדבר מובן לפי מי שסובר שכוונת הפסוק **לְבִיזָּה** שבוזזים ישראל, **חַיְינוּ דִּכְתִיב** בסמוך (שם יד כא), **'וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי** – סוחר **עוֹד בְּבֵית ה' צְבָאוֹת'**, משום שלא יצטרכו לסחור בנכסי הקדש, שיהיה שם עושר גדול מהביזה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָנְךְ תַּרְתֵּי** – אבל לרבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר שפירשו בשני האופנים האחרים, **מַאי 'וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי'**, הרי לדבריהם הפסוק אינו מבשר על עשירות גדולה שיתנדבו למקדש. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְרְמְיָה**, כוונת 'כנעני' היא, **אֵין כָּאן עָנִי** – שבאותם ימים לא תהא עניות בישראל.

הואיל ופירשה הגמרא שלדברי רבי יוחנן 'כנעני' הוא סוחר, מבארת הגמרא מנין למדים כן. שואלת הגמרא: **וּ'כְנַעֲנִי' מְנָלַן דְּאִיקְרֵי תַּגָּר** – מנין למדים שכנעני נקרא סוחר. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (בראשית לח ב), **'וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ'. מַאי 'כְּנַעֲנִי', אִילֵימָא** – אם נאמר שהוא **מַמָּשׁ** – מזרע כנען, **וכי אֶפְשָׁר שבָּא אַבְרָהָם וְהוֹרִיד אֶת יִצְחָק** מלקחת אשה כנענית, שהרי השביע את אליעזר, 'לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי' (בראשית כד ג), **וּבָא יִצְחָק וְהוֹרִיד אֶת יַעֲקֹב**, 'לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן' (שם כח א), **וְיהוּדָה אָזַל וְנָסִיב** – הלך ונשא אשה מבנות הכנעני. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ**, מה שנאמר **'בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי'**, פירושו, **בַּת נִבְרָא תַּגָּרָא** – בת אדם סוחר. וראיה לדבר, **דִּכְתִיב** – שנאמר (הושע יב ח), **'כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה'** – אתם הסוחרים הרמאים שבידכם מאזני שקר, סומכים על עשרכם, ואינכם חפצים בחסד ומשפט.

מביאה הגמרא ראיה נוספת: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא** – ואם תרצה תוכל להביא ראיה מכאן, שנאמר לגבי חורבן העיר צור (ישעיה כג ח), 'מִי יָעַץ זֹאת עַל צֹר הַמַּעֲטִירָה, **אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ** נחשבים **כְּשָׂרִים, כְּנַעֲנֶיהָ** – תגריה **כִּנְכִבְדֵי אָרֶץ'**. הרי ש'כנעני' הוא לשון סוחר.

הגמרא ממשיכה לבאר את נבואת זכריה לגבי אחרית הימים: נאמר בהמשך נבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ט), **'וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד'**. שואלת הגמרא: נאמר בפסוק זה שלעתיד לבוא **'יִהְיֶה ה' אֶחָד'**, **אִטּוּ הַאִידָּנָא לָאו אֶחָד הוּא** – וכי בזמן הזה אין הוא אחד. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא, לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה** יש בו שני סוגי ברכות, **עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב', וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ דַּיַּין הָאֱמֶת'**, אבל

המשך בעמ' קלז

לְעוֹלָם הַבָּא, כּוּלּוֹ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב', שאין שם בשורה רעה. וזוהי כוונת הפסוק שלעתיד לבוא יהא ה' אחד, שיברכו שם רק ברכה אחת ['הטוב והמטיב'].

נאמר בפסוק (שם), 'וּשְׁמוֹ אֶחָד'. שואלת הגמרא: מַאי 'אֶחָד', אִטּוּ חַיְּידָנָא לְאוּ שְׁמֵיהּ אֶחָד הוּא – וכי בזמן הזה אין שמו אחד. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה נִכְתָּב שם ה' בְּיו"ד ה"א – בשם הוי"ה, וְנִקְרָא בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת – בשם אדנות, והרי הם שני שמות. אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כּוּלּוֹ אֶחָד, נִקְרָא בְּיו"ד ה"א, וְנִכְתָּב בְּיו"ד ה"א. וזוהי כוונת הפסוק שלעתיד לבוא יהא שמו אחד, שהוא שם המיוחד לעולם הבא בקריאה ובכתיבה.

מביאה הגמרא מעשה לגבי קריאת שם הוי"ה: סָבַר רָבָא לְמֵדְרֶשָׁה בְּפִירְקָא – רבא רצה לדרוש ביום השבת ברבים את טעמיה ודרשותיה של קריאת שם הוי"ה בן ארבע אותיות. אָמַר לֵיהּ הָהוּא סָבָא – אותו זקן, 'זֶה שְׁמִי לְעֹלָם', חסר וא"ו כְּתִיב – נאמר (שמות ג טו), והוא לשון העלמה, ללמדך שאין לדרוש כן בציבור.

רַבִּי אַבִינָא רָמֵי – הקשה, כְּתִיב – נאמר (שם) 'זֶה שְׁמִי לְעֹלָם', משמע לשון העלמה, 'וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר', משמע שיש לקוראו כך, הרי זו סתירה. אלא יש לבאר שכך אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא למשה, לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, ולימד את משה שני שמות, שם הוי"ה ושם אדנות, נִכְתָּב אֲנִי בְּיו"ד ה"א – בשם הוי"ה, והיינו 'זה שמי לעלם', מלשון העלמה, שאין קוראים אותו, וְנִקְרָא אֲנִי בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת – בשם אדנות, והיינו 'וזה זכרי לדור דור', שיש לזוכרו ולקוראו.

הדרן עלך אלו עוברין

פרק רביעי - מקום שנהגו

פרק זה עוסק בתחילתו במנהג שנהגו במקצת מקומות שלא לעשות מלאכה בערב פסח קודם חצות היום, באיזה אופנים תושבי המקום חייבים לנהוג כמנהג מקומם. אגב כן עוסקים המשניות בהמשך הפרק במנהגים נוספים באיזה אופנים חייב היחיד לנהוג על פיהם, ולאחר מכן חוזרות המשניות בהמשך הפרק לפרטי דיני מלאכה בערבי פסחים עד חצות.

משנה

משנתנו דנה במנהג שלא לעשות מלאכה בערבי פסחים: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים עַד חֲצוֹת היום, עוֹשִׂין – מותר להם לעשות מלאכה, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מלאכה בערבי פסחים כבר מתחילת היום, אֵין עוֹשִׂין – אסור לכל אחד מבני המקום לעשות מלאכה.

הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין, אוֹ שהלך מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין, נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, שאם יצא ממקום שאין עושים מלאכה, אסור לו לעשות מלאכה, וְחוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם, שאם הלך למקום שאין עושים מלאכה, אסור בעשיית מלאכה.

וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם ממנהג המקום **מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת.**
המשנה שונה דין נוסף בענין פירות שגדלו בשנת השמיטה, אשר דינם שכאשר מין אחד של פירות נגמר לחיות שבשדה, יש לו לבער מביתו את אותו המין. ובמסכת שביעית (פ"ט מ"ב) שנינו, שארץ ישראל מתחלקת לשלשה מקומות, שאם נגמרו הפירות במקום אחד חייבים בני אותו מקום לבער פירותיהם אפילו אם בשני המקומות האחרים עדיין לא נגמרו הפירות. ודנה המשנה על ההולך עם פירות שביעית ממקום שנגמרו שם הפירות למקום שלא נגמרו, או להיפך, איך ינהג עם פירות אלו לגבי ביעורם.

כֵּיצַד כּוֹ – כעין הדין ששנינו לעיל (ע"א) בהולך ממקום למקום לענין עשיית מלאכה בערבי פסחים, שיש לו לנהוג חומרות המקום שיצא ממנו וחומרות המקום שבא לשם, כמו כן מצינו בענין הַמּוֹלִיךְ **פֵּרוֹת שֶׁבִּיעִית מִמָּקוֹם שֶׁפָּלוּ** הפירות לחיה שבשדה, ונתחייבו בני המקום בביעורם, **לְמָקוֹם שֶׁלֹּא פָלוּ,** ועדיין לא התחייבו הפירות בביעור, **אוֹ** שהוליכם **מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא פָלוּ לְמָקוֹם שֶׁפָּלוּ,** בשני אופנים אלו **חַיָּב לְבַעֵר** את הפירות שהביא, באופן שהוליך ממקום שכלו למקום שלא כלו חייב לבער משום חומרת המקום שיצא ממנו, ובאופן שהוליך ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער משום חומרת המקום שבא לשם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שמוליך הפירות יכול לומר לחבירו, **צֵא וְהָבֵא לְךָ אַף אָתָּה** ותמצא שלא כלו, ולכן אינו חייב לבער, והיינו במוליך ממקום שלא כלו למקום שכלו, יכול לומר לבן המקום שכלו בו, צא אף אתה למקומי ותמצא שלא כלו שם ותוכל לאכול שם מהם, ורק הפירות שיש לך בבית אסורים כיון שהם גדלו כאן.

גמרא

נתבאר במשנה שאיסור עשיית מלאכה בערבי פסחים עד חצות תלוי במנהג המקום, ויש לדייק מכך שלאחר חצות אסור הדבר מעיקר הדין. שואלת הגמרא: **מַאי אִירְיָא** – מדוע שנה התנא ותלה במנהג את דין עשיית מלאכה **בְּעַרְבֵי פְּסָחִים** עד חצות, ולהשמיענו שלאחר חצות אסור מעיקר הדין, **הרי אֲפִילּוּ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְעַרְבֵי** שאר **יָמִים טוֹבִים נָמֵי** נוהג איסור זה, **דְּתַנְיָא, הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה,** כלומר, משש שעות ומחצה ואילך, **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** והיה לו לתנא לשנות 'מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עושים', ולא לשנות 'עד חצות' ואנו נדע שהמנהג הוא עד חצות, שהרי לאחר חצות אסור מעיקר הדין בשאר ערבי ימים טובים.

משיבה הגמרא: **הָתָם** – בערבי ימים טובים, **מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה** – מתשע שעות ומחצה **הוּא דְּאָסוּר** לעשות מלאכה, **אֲבָל קָמוּךְ לַמִּנְחָה,** כלומר, לפני זמן זה, **לָא** – אין איסור בעשיית מלאכה, **הָכָא** – בערבי פסחים, **כֵּיוָן מֻחְזָקוֹת** היום אסור לעשות מלאכה, ולכן שנה התנא בפירוש 'עד חצות', להשמיענו שבערבי פסחים איסור המלאכה הוא כבר מחצות.

עוד משיבה הגמרא באופן אחר: **אִי נָמֵי, הָתָם** – בעושה מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ואילך, **סִימָן בְּרָכָה הוּא דְּלָא חָזֵי** – הוא רק לא רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, **אֲבָל שְׁמוּתֵי** – לנדותו על כך, **לָא מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ,** כיון שאינו איסור חמור כל כך, **הָכָא** – בעושה מלאכה בערבי פסחים אחר חצות, **שְׁמוּתֵי נָמֵי מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ** – גם מנדים אותו, שעבר על איסור חמור מדרבנן, וכיון שאינם שוים בחומרת איסורם שנה התנא בפירוש שהמנהג הוא רק 'עד חצות' ולא שנה בסתם, שאם היה שונה בסתם מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עושים, היינו סבורים שלאחר חצות חומר האיסור הוא כשאר ערבי ימים טובים.

הגמרא להלן שבה ומביאה את הברייתא שיש זמנים שהעושה בהם מלאכה אינו רואה סימן ברכה, ואגב כך הגמרא מביאה עוד ברייתות שנשנו בהן מלאכות שאין בהם סימן ברכה: **נוֹפָא, הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וּבְעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם נִידְנוּד עֲבֵירָה** [–רמז עבירה], מבארת הגמרא שכוונת הברייתא בזה **לְאָתוֹיֵי** – להביא את העושה מלאכה בתַּעֲנִית צִיבּוּר, כשהציבור מתענים על הגשמים, **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.**

הגמרא מביאה ברייתא המונה ארבעה אופנים בענין עשיית מלאכות בזמנים שונים: **תָּנוּ רַבָּנָן, יֵשׁ זָרִיז** – שרגיל לעשות מלאכה, **וְנִשְׂכָּר** – ומחמת רגילותו לעשות מלאכה מרויח מצוה, **וְיֵשׁ זָרִיז וְנִפְסָד** – יש לו הפסד מרגילותו לעשות מלאכה, שנהג שלא כדין. **יֵשׁ שָׁפָל** – שרגילותו לישב בטל מעשיית מלאכה, **וְנִשְׂכָּר** – ומרויח מכך מצוה, **וְיֵשׁ שָׁפָל וְנִפְסָד** – יש לו הפסד שעושה שלא כדין. מבארת הגמרא: האופן שהוא **זָרִיז וְנִשְׂכָּר** היינו **דְּעָבִיד** מלאכה **כּוּלֵּי שַׁבְּתָא** – כל ימות השבוע, **וְלָא עָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – בערב שבת מן המנחה ולמעלה, ונשכר בכך שאינו עושה מלאכה בערב שבת. **זָרִיז וְנִפְסָד** היינו באופן **דְּעָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא וְעָבִיד גַּם בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא,** ועל כך הוא נפסד, שעושה שלא כדין. **שָׁפָל וְנִשְׂכָּר** היינו באופן **דְּלָא עָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא וְגַם לָא עָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא,** ובכך הוא מרויח מצוה שאינו עושה מלאכה בערב שבת. **שָׁפָל וְנִפְסָד** היינו באופן **דְּלָא עָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא וְעָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא,** ועל כך הוא נפסד, שנוהג בכך שלא כדין.

מוסיפה הגמרא לבאר שאפילו מי שאין עושה מלאכה בערבי שבתות משום שהוא מעונג, הוא נשכר: **אָמַר רָבָא, הָנֵי נָשֵׁי דְּמָחֲוָא** – אותן נשות העיר מחווא [שהיו מפונקות ואינן עושות מלאכות], **אַף עַל גַּב [דְּהַאי] דְּלָא עָבְדָן עֲבִידְתָּא בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא מִשּׁוּם מְפַנְּקוּתָא הוּא** – אפילו שמה שאינן עושות מלאכה בערב שבת זה משום שהן מפונקות, **דְּהָא כָּל יוֹמָא נָמֵי לָא קָא עָבְדָן** מלאכה, **אֲפִילּוּ הָכִי שָׁפָל וְנִשְׂכָּר קָרִינַן לְהוּ** – הן בכלל מי שנאמר עליו 'שפל ונשכר'.

הגמרא מביאה סתירה בין שני פסוקים העוסקים בגודל השכר שמקבלים על עשיית המצוות. אומרת הגמרא: **רָבָא רָמֵי** – הקשה, **כְּתִיב** (תהלים נז יא) בפסוק העוסק בגודל השכר שמקבלים על עשיית המצוות, **'כִּי גָדֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ'** – חסד השם המביא שכר על המצוות מגיע עד השמים. **וְכְתִיב** (שם קח ה) בפסוק אחר העוסק בגודל השכר שמקבלים על עשיית המצוות, **'כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ'** – שכר המצוות מגיע מעל השמים, **הָא כֵּיצַד** מתיישבים שני פסוקים אלו. מתרצת הגמרא: **כָּאן** – בפסוק שמבואר בו שהשכר מגיע מעל השמים, מדובר **בְּעוֹשִׂין** מצוה **לִשְׁמָהּ** – לשם מצוה, **וְכָאן** – בפסוק שמבואר בו שהשכר מגיע רק עד השמים, מדובר **בְּעוֹשִׂין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ,** שאפילו שעושים את המצוה שלא לשמה מכל מקום נחשב שעשו מצוה, **וְכִדְרַב יְהוּדָה** – וזה שאנו מפרשים בכתוב שהעושה שלא לשמה נחשב שעשה מצוה, זה כדברי רב יהודה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ.**

הגמרא מביאה כמה ברייתות המונות סוגי רווחים שאין האדם רואה מהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַמַּצָּפָּה לִשְׂכַר אִשְׁתּוֹ** – הממתין לריוח שתרויח אשתו כדי להתפרנס ממנו, **וְכֵן הַמְצַפֶּה לִשְׂכַר רֵיחַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** מבארת הגמרא את כוונת הברייתא: **שְׂכַר אִשְׁתּוֹ** היינו שמצפה לשכר **מַתְּקוֹלְתָא** – שנוטלת מאזנים בידיה ומהלכת בשוק להשכירם לכל הצריכים, ואין רואה בזה סימן ברכה משום שאין מרויחה מכך אלא ריווח מועט, ומתבזה אשתו בשביל ריווח מועט. **וְרֵיחָיָא** הכוונה **לְאַגָּרְתָּא** – שמצפה לריווח מהשכרת ריחים, ואין רואה סימן ברכה משום שיש בזה טורח גדול וריווח מועט. **אֲבָל** המצפה לריווח שמרויחה ממה **דְּעָבְדָה וּמְזַבְּנָה** – שעושה חפצים ומוכרתם בשוק, **אִישְׁתַּבּוּחֵי מִשְׁתַּבַּח בָּהּ קְרָא** – הפסוק משבח אשה כזו, ובודאי יכול לראות מכך סימן ברכה, **דִּכְתִיב** בפרק 'אשת חיל' המשבח את האשה הכשירה (משלי לא כד), **'סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי'.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַמְּשַׁתֵּבֵר בְּקָנִים** – המרויח ממכירת מקלות דקים, שעושים מהן גדרות ומחיצות, **וּבְקַנְקַנִּים** – כדי חרס גדולים, **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שאינו רואה מדברים אלו סימן ברכה. מבארת הגמרא: **כֵּיוָן דְּנָפֵישׁ אַפְחָוֵיהוּ** – כיון שהנפח שלהם גדול, **שָׁלְטָא בְּהוּ עֵינָא** – שולטת בהם עין רעה, ובדבר ששולטת בו עין רעה אין

המשך בעמ' קלו

סימן ברכה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: תָּנוּ רַבָּנָן, תַּגְרֵי סִימְטָא – סוחרים שיושבים ומוכרים בשוק, וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה [–כבשים או עזים], וְקוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת למוכרם לעצים, וְנוֹתְנִין עֵינֵיהֶן בְּחֶלֶק יָפֶה – כשבאים לחלוק שותפותם עם אחרים, תמיד מקפידים ליטול חלק יפה. המרויח מאחד הדברים האלו אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. הגמרא מבארת: מַאי סִימְטָא – אינו רואה מדברים אלו סימן ברכה, דְּתָהוּ בֵּיהּ אֲנָשֵׁי – אנשים מסתכלים על כך בתמהון, תגרי סימטא כיון שיושבים ומוכרים בפרסום שולטת בהם עין רעה, ומגדלי בהמה דקה הכל צווחים עליהם, ועל קוצצי אילנות טובות ונותנים עיניהם בחלק יפה הכל תמהים ומלעיזים עליהם ועין רעה שולטת בהם וצעקת בני אדם.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, אַרְבַּע פְּרִיטוֹת אֵין בָּהֶן סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שָׂכַר כּוֹתְבִין ספרי תורה תפילין ומזוזות, וּשְׂכַר מְתוּרְגְּמָנִין – עומדים לפני החכם בשבתות ושומעים מפיו, ומשמיעים את דבריו לרבים, וּשְׂכַר יְתוֹמִים – הלוקח מעות יתומים כדי לסחור בהם ולהרויח לעצמו מחצית מן הריוח והחצי השני של הריוח יהיה של היתומים, וּמָעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם – ריוח שבא לו ממה שמשלח את ספינותיו למדינת הים. הגמרא מבררת מדוע אינו רואה בדברים אלו סימן ברכה. שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא שְׂכַר מְתוּרְגְּמָנִין – מובן מדוע אין בו סימן ברכה, מִשּׁוּם דְּמִיחֲזֵי כִּשְׂכַר שָׂבָת – שנראה שמקבלים את השכר על עבודה בשבת, וְכן המרויח מִמָּעוֹת יְתוֹמִים נָמֵי – גם מובן מדוע אינו רואה סימן ברכה, שפעמים שהוא נוטל מהריוח יותר מהראוי לו, ויתומים לָאו בְּנֵי מְחִילָה נִינְהוּ, וכן המרויח מִמָּעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם מובן מדוע אינו רואה סימן ברכה, מִשּׁוּם דְּלָאו כָּל יוֹמָא מְתַרְחִישׁ נִיסָּא – לא בכל יום קורה נס שספינותיו יחזרו בשלום, אֶלָּא שָׂכַר כּוֹתְבִין מַאי מַעְמָא אינם רואים סימן ברכה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת יָשְׁבוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה עַל כּוֹתְבֵי סְפָרִים [ספרי תורה נביאים וכתובים] תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מכתיבתם, שֶׁאִילְמָלֵי [–שאם כן היו] מִתְעַשְּׂרִין, אֵין כּוֹתְבִין – לא היו ממשיכים לעסוק במלאכת הכתיבה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת, הֵן וְתַגָּרֵיהֶן – הסוחרים שלהם שקונים מהם כל מה שכותבים, וְתַגְּרֵי תַגָּרֵיהֶן – והקונים מהסוחרים ביחד למוכרם לאנשים אחד אחד, וְכֵן כָּל הָעוֹסְקִין בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, מבארת הגמרא שכוונת הברייתא לְאֵיתוֹיֵי – להוסיף, מוֹכְרֵי תַּכְלֶת לחוטי ציצית, אֵינָן רוֹאִין סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם מהטעם שביארה הגמרא לעיל, שאם יתעשרו לא יתעסקו יותר בעסקים אלו. מוסיפה הברייתא: וְאִם עוֹסְקִין לְשֵׁמָהּ – להיות מצוות אלו מצויות לבני אדם הצריכים להן, רוֹאִין סימן ברכה, שכיון שעוסקים לשמה אין חשש שאם יתעשרו לא יתעסקו יותר במצוות אלו.

הגמרא שבה לבאר דינים שונים בחובה לקיים מנהגים: שנינו בברייתא (שבת יט.), אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת, ומצור לצידון אפילו בערב שבת מותר להפליג מזו לזו, כיון שהן קרובות זו לזו. הגמרא להלן מספרת שבני ביישן [עיר הסמוכה לצור], החמירו על עצמם שלא להפליג מצור לצידון בערב שבת, ודנה האם הבנים חייבים לנהוג כמנהג אבותיהם. מספרת הגמרא: בְּנֵי בְּיַישָׁן נָהוּג דִּלֹא חָווּ אָזְלִין מִצּוֹר לְצִידוֹן בְּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא – בני העיר ביישן נהגו שלא לילך מצור לצידון בערב שבת [ביום ששי], אף שהיתה זה יום השוק של צידון, והיו מחמירים על עצמם שלא לילך לשם כדי לא להתבטל מהכנת צרכי שבת.

אָתוּ בְּנֵיהוּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ לוֹ – באו בניהם לפני רבי יוחנן ושאלו אותו, אַכָּתַּיִן אֲפָשָׁר לְהוּ – אבותינו היו יכולים להחמיר שלא לילך בערב שבת ליום השוק, כי עשירים היו ויכלו לקנות ביוקר שלא ביום השוק, אֲנַן לָא אֲפָשָׁר לָן – אך אנחנו איננו יכולים לקנות ביוקר ביום חמישי שאינו יום השוק כי איננו עשירים, האם מותר לנו שלא לנהוג כמו שנהגו אבותינו.

אָמַר לְהוּ – ענה להם רבי יוחנן, כְּבָר קִיבְּלוּ אֲבוֹתֵיכֶם עֲלֵיהֶם – מאחר שאבותיכם קיבלו על עצמם הנהגה זו שלא לילך בערב שבת לצידון, ומן הסתם קיבלו זאת גם על זרעם, אתם חייבים לנהוג כמנהגם, משום שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א ח), "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ – מה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה בכתב ובעל פה, וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ" – תורת האומה שלך, וכוונת הפסוק על כנסת ישראל, והם דברי החכמים והסופרים שחידשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה.

חובת הפרשת חלה היא רק בעיסה העשויה מחמשת מיני דגן, ואינה נוהגת בעיסה העשויה מאורז, והחלה נקראת בכתוב תרומה (במדבר טו כ) ולכן נאכלת רק לכהנים ואסורה לזרים. הגמרא מבררת לגבי בני עיר שנהגו להפריש חלה מעיסת אורז, האם מותר למי שאינו כהן לאכול בפניהם את חלת האורז.

מספרת הגמרא: בְּנֵי חוּזָאֵי נָהֲגֵי דְּמַפְרְשֵׁי חַלָּה מֵאָרוֹזָא – בני העיר חוזאי נהגו להפריש חלה מעיסה העשויה מאורז, שהחמירו על עצמם לנהוג כן, אָתוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף – באו וסיפרו לרב יוסף על אותו מנהג, אָמַר לְהוּ, נֵיכְלָה זְרִ בְּאַפַּיְיהוּ – יאכל אדם שאינו כהן את החלה בפניהם, ובזה ילמד אותם שאין להפריש חלה מעיסת אורז, שהרי חלה ניתנת לכהן ואסורה לזרים ואם זר אוכלה מבואר שאין להפרשה זו תורת חלה.

מקשה הגמרא: אִיתֵיבֵיהּ אַבָּיֵי – הקשה אביי לרב יוסף, שנינו בברייתא, דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים, וְאֲחֵרִים – ויש אנשים שנָהֲגוּ בָּהֶן אִיפּוּר, שהחמירו על עצמם כן,